

Antisemitismens historia

- judehat genom tiderna

Många gånger genom vår historia så har det hänt att judar har fått skulden för brott som de inte har begått. En historia av den karaktär som vi ska berätta mer om handlar om Simon från Trento. Simon som var en ung kristen pojke från norra Italien. 1475 är han helt plötsligt försvunnen, men hans lik påträffas tre dagar senare. Omedelbart fäster man skulden på judarna och säger att de har torterat honom i det hus där kroppen påträffas. Och de arresteras, många av dem torteras och flera av dem avrättas. Trots att antagligen ingen av dem hade med Simons död att göra. Och det här är ett typiskt exempel som präglar vår historia och som visar hur antisemitismen fungerar.

I den grekiska antikens Medelhavsvärld och i det efterföljande mäktiga romarriket fanns under lång tid en splittrad inställning till judarna. Å ena sidan var de ett urgammalt folk som haft kloka ledare, som Moses, å andra sidan drabbades judarna vid den här tiden av återkommande diskrimineringar och förföljelser.

Situationen förvärrades för judarna efter korsfästelsen av Jesus. I samband med att de fyra evangelierna, som utgör bibelns nya testamente, fick sin slutliga utformning pågick ett arbete med att omfördela skuldbördan för Jesu korsfästelse. Det berodde på att den kristna kyrkan var illa omtyckt av romarna och det dröjde 300 år efter att Jesus hade dött innan de kunde erkänna den nya läran. Kristendomen hade svårt att få spridning i romarriket. Det berodde dels på att Jesus var jude – det vill säga en representant för en folkgrupp som gjort uppror mot romarna – dels berodde det på att Pontius Pilatus som beordrat att Jesus skulle korsfästas. Pilatus var romersk ståthållare i Palestina.

En lösning på problemet var att romarna, inklusive Pilatus, fick en positiv framtoning i de heliga texterna medan judarna ensamma fick bära skulden för Jesu död, en skuld som de fick bära länge. Framför allt påstod kyrkans företrädare att judarna av tradition inte uppskattade kristendomens seder och bruk.

Därför protesterade de kristna när Karl den store, som var frankernas kung, kröntes till romersk kejsare av påven år 800, därför att han beviljade judarna rätt att utöva sin religion, judendomen, och att göra affärer. Han insåg judarnas betydelse för den internationella handeln.

Att judarna var framgångsrika bidrog ofta till att de råkade illa ut. Under medeltiden var det förbjudet för kristna att låna ut pengar mot ränta. Sådan bankverksamhet ansågs stå i strid mot budskapet i bibeln. Istället tog judarna över och många av dem blev framgångsrika bankmän. Några av judarna hade med tiden så stora finansiella resurser att de kunde låna ut pengar till både kungar och stormän. I många fall var judar med och finansierade delar av Europas ekonomi. Antagligen var det under den här tiden som ryktet uppstod att judar var giriga.

Samtidigt som vissa judar välkomnades fördrevs andra och förföljelserna fortsatte. Under korstågstiden, från sent 1000-tal till slutet av 1200-talet spreds ryktet att judarna var Kristusmördare. Det ledde till att judarna i början av 1200-talet tvingades att bära ett gult runt märke som bevis på att de var judar.

Även på platser där judar ännu inte levde spreds ryktet att de var kristendomens fiender. Till och med i Sverige målades niddbilder av judar i våra kyrkor långt före 1500-talet då de första judarna kom till vårt land.

- Vi är alltså i Uppsala Domkyrka och tittar på den så kallade judesuggan, och den visar hur två judiska män diar en gris och grisen är redan i gamla testamentet sett som ett smutsigt djur och att bli förknippad med ett smutsigt djur, det är ju förstås dåligt.

Och vad som gör det här ännu intressantare är, det är att den här bilden tillkom på 1300-talet dvs 200 år innan det har kommit judar till Sverige. Så redan långt före man har sett någon jude så vill man varna för dem och det här gör man i ganska många svenska kyrkor under medeltiden. Judarna är farliga är budskapet. I början av 1500-talet gjorde Martin Luther uppror mot den befintliga kyrkan. Han tyckte ju då att andra skulle göra som han gjorde, att gå emot påven och att till exempel judarna också skulle tycka det var en god idé att konvertera till kristendomen. Det gjorde ytterst få av dem och samtidigt blev han missnöjd med hur deras lärda tolkade gamla testamentet. Till slut var han så missnöjd så han skrev: Om judarna och deras lögnar och mot slutet av den boken hade han sju tips om hur kristna skulle hantera judar, inklusive att man borde bränna ner deras synagogor, stänga skolorna och trakassera dem på alla möjliga andra sätt.

Från 1200-talet brände man böcker som var skrivna på hebreiska, det språk som de flesta judar talade och skrev. Att låta judiska böcker bli lågornas rov har återkommit många gånger sedan dess, inte minst i 1930-talets Nazityskland.

När digerdöden härjade som värst under 1300-talet fick judarna skulden för att ha spridit farsoten. Ännu ett stort steg på vägen för att skilja judarna från de kristna inleddes 1516 i den italienska staden Venedig, där alla judar tvingades att flytta ut till en liten ö som därmed blev det första judiska gettot.

Under 1700- och 1800-talet hade judarna efterhand fått fler rättigheter på många håll i västvärlden. Under slutet av 1700-talet fick till exempel judar bosätta sig i några av våra svenska städer och vid den här tiden ville flera stora filosofer införa religionsfrihet. Trots det återkom tanken på att judarna var ett sämre folk och den franske filosofen Voltaire menade att religionsfriheten inte borde omfatta judarna eftersom han tyckte de var för giriga.

Fram till och med 1800-talet hade motståndet mot judarna huvudsakligen varit religiöst motiverat men nu märktes fler och fler politiskt motiverad argument. Visserligen hade fler judar som bodde i Västeuropa lyckats skapa sig ett bra liv och haft framgångar som musiker, arkitekter, författare eller affärsmän. Men de gamla fördomarna levde kvar hos både radikala och samhällsomstörtande socialister och konservativa grupper som ville se så få förändringar av samhället som möjligt. Det var också nu gamla fördomar började få ett nytt liv och begreppet antisemitism fick stor spridning.

- År 1895 ställs den franske kaptenen och juden Alfred Dreyfus inför rätta i Frankrike anklagad för spioneri. För många är det uppenbart att han är oskyldig men han döms ändå till ett långt fängelsestraff. En av de som blir särskilt upprörd över denna rättegång är en annan jude Theodor Herzl. Han börjar argumentera för att judarna måste få ett eget land, och den argumentationen som han har, den har man ibland kallat för sionism efter berget Sion i Jerusalem. Men antisemiter de tog också fasta på ordet Sion.

- Den hemliga polisen i Tsarryssland skrev en förfalskning enligt vilken judarna höll på att ta över världen. Och den förfalskningen kallade de för Sions Visas Protokoll och den är spridd än i denna dag.

Det största hotet mot judarna var den så kallade rasläran. Den brittiske biologen Charles Darwin stötte på motstånd när han presenterade tesen att utvecklingen inte hade bestämts av högre makter utan av tesen att den som var mest lämpad hade störst chans att leva vidare. De som anslöt sig till rasläran överförde samma tankegång på människor. Vissa folkgrupper var överlägsna andra och att det var hudfärgen som bestämde hur högt eller lågt på skalan man stod. Den vite kristne mannen ansågs vara skapelsens givna krona. Judarna däremot led av allvarliga brister och de var "baciller och maskar" hävdade en fransk forskare på 1800-talet. Liknande formuleringar återkom på bred front efter första världskriget, framför allt hos nazisterna.

För Adolf Hitler och hans anhängare var judehatet grunden för den nazistiska ideologin. Nazisterna ansåg att judarna var de renrasiga ariernas fiender. Det som gjorde judarna ännu farligare under 1900-talet var att de hade allierats sig med kommunisterna som gripit makten i Ryssland, från 1924 kallat Sovjetunionen.

När tyska trupper 1941, under andra världskriget, attackerade Sovjetunionen dröjde det inte länge innan tyskarna och deras allierade började massmörda judar. Till att börja med sköts tusen och åter tusen judar ihjäl på plats, men efter ett par år byggdes förintelsläger som alla låg på polsk mark. Läger som alla placerades nära järnvägslinjer. Det var i godsvagnar som judar transporterades från hela Europa till nazisternas förintelsläger.

När krigslyckan vände för nazisterna försökte de dölja spåren av förintelsen men omfattningen hade varit så stor att det redan, medan kriget fortfarande pågick, stod klart att nazisterna hade som mål att utplåna så många judar som möjligt. Efter krigsslutet 1945 kunde man konstatera att närmare sex miljoner judar hade fallit offer för den nazistiska raspolitiken.

Vidden av förintelsen bidrog till att en gammal förhoppning om ett judiskt land fick nytt bränsle när Hitler hade störtats. Tre år senare, 1948, blev Israel en egen nation och krig

och andra konflikter följde eftersom det nya landet var omgivet av stater som var emot grundandet av Israel.

Kriget 1948 var det första i en lång rad konflikter som bidragit till fortsatta spänningar mellan judar å ena sidan och palestinier på israelisk mark och muslimer i angränsande länder å den andra. Konflikten har fått ökad spridning genom flyktingströmmar och migrationer. Israel-Palestina-konflikten märks tydligt i hela västvärlden, inte minst här i Sverige. Under 2010-talet har synagogor och judiska kapell utsatts för vandalisering och brandbomber. Antisemitismen i europeiska skolor breder ut sig och många judar vågar inte längre bära vare sig kippa eller Davidsstjärna, traditionella judiska symboler, av rädsla för att blir trakasserade.

Långtifrån all kritik som riktas mot staten Israel är antisemitisk men fortfarande förekommer både antisemitiska argument och symboler i sådana sammanhang.

- Många besökare som kommer hit till Stockholms synagoga har fått utstå hot genom tiderna. Hoten ser dock olika ut för antisemitismen den tar sig nya uttryck och dem måste vi vara vaksamma inför. Vad vi också kan lära oss av historien är att när antisemitismen får fritt spelrum då blir konsekvenserna förödande. Det är därför dags att antisemitismen en gång för alla förpassas till historien.